NAUJOSIOS MEDIJOS KAIP KLASIKINĖS UGDYMO PARADIGMOS ALTERNATYVA*

Darius Klibavičius
Kauno technologijos universiteto
Filosofijos ir kultūrologijos katedra
Gedimino g. 43, LT-44240 Kaunas
El. paštas: darius.klibavicius@ktu.lt

Straipsnyje nagrinėjamas naujosiomis medijomis grindžiamas ugdymas kaip alternatyva masinės spaudos inicijuotai klasikinei ugdymo paradigmai. Tiriama dviejų medijų filosofijos modelių – fonetinio rašto kaip paradigminės naujovės atsiradimo Antikoje ir elektroninių medijų išplitimo Naujausiais laikais – priešstata. Kadangi raštas pakeitė sakytinę tradiciją, spauda – rašymo ranka kultūrą, o naujosios elektroninės ir skaitmeninės medijos išstumia spausdintinio žodžio dominavimą, kiekviena iš šių komunikacijos technologijų traktuojama kaip svarbus kokybinis ankstesnės technologijos išplėtimas. Tekste svarstomas klausimas, kaip šios transformacijos paveikė ugdymo aplinką, mokymosi procesą ir besimokančiųjų juslinį patyrimą. Antikinė ugdymo sistema daugiausia dėmesio skyrė asmens formavimui ir klausimams apie priežastis bei pagrindus, o Naujausieji laikai iš esmės orientuojasi į elektronines informacijos struktūras ir jų sukeltų padarinių bei efektų refleksiją.

Pagrindiniai žodžiai: *naujosios medijos, medijų filosofija, ugdymas, juslinis patyrimas, raštas, spauda*

Įžanga, arba medijos kaip naujasis mokslas

Kadangi medijų filosofija yra tarpdisciplininio pobūdžio tyrimas, kuris apima ne tik komunikacijos ar informacijos technologijas, bet ir meną, literatūrą, religiją ar net materialinės kultūros aspektus, medijų filosofiją būtų galima laikyti šiuolaikinės kultūros filosofija (Sodeika 2007). Medijų filosofijos pradininko Marshallo McLuhano ir jo sūnaus Erico McLuhano knyga *Medijos dėsniai: naujasis mokslas* (1988), pagal sumanymą turėjusi būti trečioji Francio Bacono *Novum Organum* (1620) ir Giambattistos Vico *Scienza Nuova* (1725) tyrinėjimų dalis, rodo ciklinį požiūrį į kultūros filosofijos raidą ir paradigminį medijų filosofijos proveržį. Taigi į McLuhanų projektą galima žvelgti kaip į Vico sumanymo tąsą – knygoje *Scienza Nuova* pateikta alternatyvi filosofijos ir humanistikos programa, kurioje dėl naujojo antikarteziškojo požiūrio sekuliarizuotas pasaulis tapo moderniuoju žmogiškosios kultūros ir istorijos pasauliu. McLuhanas daug dėmesio skiria *Naujojo mokslo* autoriaus tyrinėjimams, nes jis pats rūpinasi naujo instrumento paieškomis, kurios susijusios su lingvistiniais medijų aspektais ir jų poetika, o „Vico buvo pirmasis,

* Publikacijos rengimą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Europos Sąjungos struktūrinių fondų remiamą projektą „Podoktorantūros (post doc) stažuočių įgyvendinimas Lietuvoje“.

atkreipęs dėmesį į tai, kad visuotinė žmogiškosios kultūros ir samprotavimo istorija yra įsitvirtinusi kintančiose struktūrinėse kalbos formose“ (*Letters* 1987: 385).

McLuhanas taip pat atidžiai studijavo Arnoldo J. Toynbee, Lewiso Mumfordo kultūros istorijos, technikos ir civilizacijos tyrinėjimus, kurie atskleidžia, jog „visos praeities civilizacijos sužlugo, nes nesugebėjo atrasti kultūrinių strategijų, tinkančių jų naujoms technologijoms. Jiems nepavyko įžiūrėti naujų modelių, nes žvelgė į juos per senus akinius“ (*Letters* 1987: 307). Remdamasis savo metodu „aš neaiškinu, aš tyrinėju“, McLuhanas stebi ir reflektuoja aplinką, nuolatos papildydamas savo raštus naujomis įžvalgomis. 1962 vasario 1 d. laiške Ongui[1] jis rašo: „Beje, *Kaip suprasti medijas* dabar ketinu visiškai perrašyti (ir tuoj pat), todėl aš labai laukčiau faktų ir pasiūlymų bet kuriuo klausimu. Tikiuosi prie dabartinės *Kaip suprasti medijas* formos pridėti keletą tokių medijų kaip pinigai, geležinkeliai, laivai, lėktuvai ir automobiliai – iš esmės tas mūsų kūno funkcijų ir suvokimo išraiškas, kurios priverčia visas žmonijos technologijas egzistuoti įnaginin-ko linksniu“ (*Letters* 1987: 283).

Tiriant medijų filosofijos ištakas, verta atlikti istorinį pjūvį ir palyginti du kultūrinius modelius Antikoje ir Naujausiais laikais. VIII a. pr. Kr. fonetinio rašto atsiradimas Antikoje buvo lygiai tokia pati paradigminė naujovė, kaip ir Naujausiais laikais (XX a. II pusėje) išplitusios skaitmeninės medijos. Svarbu suprasti, kaip poslinkis nuo sakytinės tradicijos prie rašto medijos, o vėliau masinis informacijos prieinamumas ir komunikacijos intensyvumas paveikė ugdymą ir pačią filosofiją.

Raštas kaip paradigminė naujovė senovės Graikijoje

Marshallą McLuhaną, parašiusį disertaciją iš britų literatūros, pirmiausia domino literatūra ir rašto medija. McLuhano medijų tyrinėjimuose aptinkama tokia periodizacija: 1) poslinkis nuo sakytinės prie rašytinės kultūros tradicijos, 2) nuo rašymo ranka prie masinės spaudos atsiradimo, 3) perėjimas nuo masinės spaudos į elektroninės technikos amžių. Paties mokslo ir filosofijos raida siejama su raštu ir raštingumu, t. y. gebėjimu užkoduoti ir iškoduoti svarbią kultūrinę informaciją, o XV a. Johanneso Gutenbergo išrastas spaudos presas ir masinė spausdinto žodžio produkcija įvykdė kultūrinę revoliuciją: „Gutenbergas nušlavė scholastiką ir rašymo ranka kultūrą beveik per naktį“ (*Letters* 1987: 385). Dėl šios revoliucijos tapo įmanomas ir šiandienis unifikuotas formalus ugdymo procesas, išsilavinimo standartai, bendrosios programos: „klasė, kaip mes žinome, buvo visiškai šalutinis spaudos padarinys“ (McLuhan 1966b: 129).

Tyrinėdamas graikų mentalitetą ir Vakarų Europos civilizacijos ištakas, keliuose savo laiškuose McLuhanas mini profesoriaus Erico Alfredo Havelocko *Įvadą Platonui* (1963). Šis veikalas jam suteikė didžiulį impulsą svarstant rašto medijos poveikį kultūrai. Havelocko studijoje tyrinėjama sakytinė Graikijos kultūros tradicija ir plėtojama akademinė polemika su Platonu. Laiške prof. Michaeliui Wolffui McLuhanas rašo: „Pasakyk George’ui Steineriui, kad

[1] Kunigas jėzuitas Walteris J. Ongas buvo McLuhano kolega ir studentas, klausęsis jo paskaitų apie Renesanso literatūrą ir retoriką. Savo disertacijoje „Ramusas, metodas ir dialogo sunykimas“ (1958) Ongas tyrinėjo XVI a. prancūzų filosofo ir švietimo reformatoriaus P. Ramuso darbus, atkreipdamas dėmesį į sakytinės ir rašytinės kultūros priešpriešą.

yra tokia Erico Havelocko knyga (*Įvadas į Platoną*, Harvardas, 1963), kurią aš mielai būčiau norėjęs turėti prieinamą, kai rašiau „Galaktiką“ ir naująją [*Kaip suprasti medijas*:] „Žmogaus tęsiniai“. Tai yra studija apie sakytinės ir rašytinės tradicijos susidūrimą V a. Atėnuose“ (*Letters* 1987: 304).

Jeigu kultūrą suvoksime kaip žinių ir informacijos kaupyklą, tai rašto medijos atsiradimas yra pozityvus veiksnys, konservuojantis kultūrinę atmintį, padedantis ilgiau išlaikyti ir plačiau paskleisti norimą informaciją. Iki fonetinės graikų abėcėlės išradimo tiek mokslo informacija, tiek ir poetinės istorijos buvo recituojamos, o Homero epinės poemos garsiai deklamuojamos: „Iki Homero laikų graikų kultūros „knyga“ buvo laikoma sakytinėje atmintyje. <...> Laikotarpiu tarp Homero ir Platono saugojimo metodas ėmė keistis, nes informacija tapo alfabetizuota ir atitinkamai akis išstūmė ausį, kaip pagrindinį šiam tikslui naudotą organą“ (Havelock 1994: vii). Naujoji rašto technologija reiškė, kad istorijų daugiau nebereikia įsiminti ir atpasakoti, todėl Sokratas nuogąstavo, kad rašto atsiradimas susilpnins protines graikų galias[2] ir sukels pavojų sakytinei pačios filosofijos prigimčiai. Raštas padeda išsaugoti informaciją, bet taip pat skatina užmaršti, nes nebereikalauja gyvo įsiminimo. Platono pateiktame mite Egipto valdovas Tamusas atsakė rašmenų išradėjui Teutui: „Juos išmokusių sieloms [rašmenys] atneš užmaršti, nes nebus rūpinamasi atminties [lavinimu] – juk prisiminti ims pasitikėdami raštu, iš išorės, svetimų ženklų dėka, o ne iš vidaus, patys iš savęs. Taigi suradai vaistą ne atminčiai, o prisiminimui (gr. οὔκουν μνήμης ἀλλὰ ὑπομνήσεως φάρμακον ηὗρες)“ (Platonas 1996: 88 (275a)[3]. Taigi išoriškai įgytą informaciją ir žinojimo eksternalumą galima paversti asmenį formuojančiu veiksniu tuomet, kai pritaikomos internalizavimo metodikos, patirties refleksija ir tam tikros meditacinės praktikos (Sodeika 1995: 42). Steineris pabrėžia, kad mokymasis atmintinai, t. y. „iš širdies“ (angl. *by heart,* pranc. *par coeur*), suteikia tekstui ar muzikai aiškumą ir gyvybę, nes kūriniai nepasilieka tik išorinių ženklų (raidžių ar natų) pavidalu, bet internalizuojami asmeninėje patirtyje: „tai, ką mokame atmintinai, tampa veiksniu mūsų sąmonėje, tapatybės tobulėjimo ir jos gyvybiškos plėtotės „katalizatoriumi“ (Steiner 1998: 13). Atmintinai išmokti tekstai įgyja savo tikrąją štai-būtį ir yra pakeliui į raštiškumą, mat būdami įrašyti sieloje jie „gyvena rapsodų, choreutų, lyrinių dainininkų atmintyje“ (Gadamer 1999: 189–190). Steineris pratęsia Sokrato nuogąstavimus ir kritikuoja vidurinėse mokyklose nykstantį įprotį mokytis atmintinai. Jis baiminasi, jog „elektroninis kompiuterizuoto duomenų banko ir automatinio atgavimo procesų patikimumas dar labiau susilpnins individualios atminties sausgysles“ (Steiner 1998: 14).

[2] McLuhanas primena, kad nuo pat savo atsiradimo „raidynas reiškė valdžią, autoritetą ir karinių struktūrų valdymą per atstumą“ (McLuhan 2003: 94). Šia prasme rašto poveikį galima prilyginti karybos mene atsiradusiai *distancijai* ir fizines žmogaus jėgas pakeitusiai mechanizmo galiai. Medijų pavojų žmogiškosioms dorybėms liudija ir Plutarchas. Jo teigimu, Spartos valdovas Archidamas, pirmą kartą pamatęs katapultos strėlę, atvežtą iš Sicilijos, sušuko: „O, Herakli! Galas vyriškam narsumui!“ (Плутарх 1990: 302).

[3] Antai analizuodamas G. Hegelio požiūrį, J. Derrida priduria: „raštas yra savimarša, suišorinimas – tai į vidujybę įtraukiančios atminties (*Erinnerung*), atveriančios dvasios istoriją, priešybė. Būtent apie tai kalbėjo *Faidras*: raštas kartu yra ir mnemotechnika, ir užmaršties galia“ (Derrida 2006: 39).

Pasak Sodeikos, rašto technologija išplėtė žmogaus ribas laike ir erdvėje, kalbantį ir klausantį žmogų pakeitė skaitantis ir rašantis žmogus. Priešingai negu kinų piktogramos, kurių kiekvienas ženklas savaime yra reikšmingas ar daugiareikšmis, graikų fonetinės abėcėlės atskira raidė yra bereikšmė: „galima sakyti, kad fonetinis raštas paskatino objektyvų ir analitinį mąstymą, kuris paklojo pamatus mokslui“ (Sodeika 2009a: 88). Taigi, skirtingai nuo gyvo kalbėjimo, parašytas tekstas neturi tiesioginio adresato, todėl jis gali būti perskaitytas bet ko ir bet kada, kažkas jį supras, o kažkas – ne. Jeigu tekstas yra neteisingai suprastas, jis pats negali nieko nei paaiškinti, nei apsiginti, mat stokoja gyvos dialektikos, kuri padeda gimti išminčiai. Visiškai priešinga situacija susiklosto, kai „rašoma“ į besimokančiojo sielą[4]. Tuomet „jis įstengia apsiginti, be to, moka kalbėtis [būtent] su tuo, su kuriuo dera, tačiau moka ir patylėti“ (Platonas 1996: 90 (276a). Raštas yra bejėgis ir „neįgalus“, nes jį gali apginti tik kitas tekstas arba kita knyga. Taip įsitraukiama į nesibaigiantį tekstų apie tekstus komentavimą ir produkavimą. Šią tendenciją jau galima pastebėti Antikoje, paplitus filosofinės minties užrašymui, kuris radikaliai pakeitė pačios filosofijos mokymo sampratą. Tai suteikė patogumo, nes, norint tapti konkrečios filosofinės mokyklos mokiniu, jau nebereikia keliauti iš vienos imperijos vietos į kitą – galima studijuoti užrašytus tekstus. Kita vertus, filosofinio teksto komentavimas, kaip pedagoginio proceso dalis, žymi II a. pr. Kr. prasidėjusį gyvo žodžio išstūmimą:

> Ankstesniame laikotarpyje mokymo procesas beveik išimtinai rėmėsi gyvu žodžiu: tarp mokytojo ir mokinio vyko dialogas; filosofas kalbėjo; mokiniai kalbėjo ir mokėsi kalbėti. Tam tikra prasme galima sakyti, kad buvo mokomasi gyventi mokantis kalbėti. O nuo šiol filosofijos mokomasi skaitant tekstus. Tačiau tai darbas ne vienišam skaitytojui – filosofijos užsiėmimai vykdavo žodžiu aiškinant rašytinius tekstus. Reikšmingas bruožas, kad nuo III a. po Kr. beveik visų filosofinių veikalų forma – paties mokytojo ar mokinio užfiksuoti žodinio teksto komentaro užrašai. Tokie antai Plotino traktatai – samprotavimai Platono teksto iškeltų „klausimų“ temomis (Hadot 2005: 178).

Rašytinio teksto vis dėlto nereikėtų nuvertinti, nes jis gali būti suvokiamas kaip pagalbinė priemonė ar savotiškas „modelis“ mokantis gyvo pokalbio meno (Sodeika 2009b: 54). Antikinis mokymosi modelis parodo, kad filosofinis diskursas siekia išprovokuoti „aš“ virsmą, todėl „<...> visada tiesiogiai arba netiesiogiai atlieka ugdančiąją, mokomąją, psichagoginę ir terapinę funkciją“ (Hadot 2005: 207). Sakytinės ir rašytinės tradicijos susidūrimas suponuoja klausimą apie pačią ugdymo sistemą ir jos tikslus. Idealioje Platono valstybėje ugdymo sistema užima svarbiausią vietą, o ugdymo sistemoje itin reikšminga tapo meno koncepcija ir poezijos teorija. Visų pirma poezija buvo pagrįsta ne įkvėpimu ar vaizduotės efektais, bet įsitvirtino kaip „<...> didžiulė naudingų žinių saugykla, tam tikra etikos, politikos, istorijos ir technologijos enciklopedija, kurią tikrasis pilietis turėjo įsisavinti kaip savo edukacinio pasirengimo šerdį“

[4] *Septintajame laiške* Platonas teigia, kad joks protingas žmogus neišdrįs reikšti savo minčių tokiu nejudriu būdu (*eis ametakinēton*) kaip rašto ženklas ir nesiims rašyti apie rimtus dalykus, išstatydamas juos žmonių pavydui bei sumaiščiai (*aporia*): „<...> jei kas nors pamato užrašytą raštą – ar įstatymdavio įstatymus, ar ką kita, – ir jei jis pats yra rimtas žmogus, tai anų nepalaikys jam labai svarbiais dalykais, bet supras, kad svarbiausi dalykai esti kažkurioje gražiausioje jo paties dalyje“ (Platonas 2005: 91 (344c).

(Havelock 1994: 27). Platonas aprašo visą technologiją, ką daryti jaunuoliui ar vyrui, kuris savo atmintyje turi išsaugoti verbalinę tradiciją, nuo kurios priklauso jo kultūros tęstinumas. Mokymosi atmintinai efektas pasiekiamas klausantis ir kartojant, nes tada atlikėjas tiesiogiai įsitraukia į komunikacijos procesą. Tokiu būdu pasiekiama –

> <...> visiško asmeninio įsitraukimo būsena, taigi ir emocinis susitapatinimas su poetinės formuluotės turiniu, kurį būtina išlaikyti atmintyje. Šiuolaikinis studentas mano, kad pasielgs tinkamai, jeigu jis panaudos mažytę savo psichinių galių dalelę tam, kad įsimintų vienintelį Shakespeare'o sonetą. Jis nėra tingesnis už savo graikų kolegą. Jis tiesiog investuoja savo energiją į knygos skaitymą ir mokymąsi iš knygos panaudodamas ne ausis, bet akis. Jo graikų kolega turi sukaupti psichinius išteklius, reikalingus įsiminti Homerą ir kitus poetus <...> (Havelock 1994: 44–45).

Platonas kritikuoja poetus ne vien dėl pamėgdžiojimo ir antrinės tikrovės kūrimo, bet dėl to, kad poetų arba rapsodų sąmonė dažniausiai nėra budri, jie kalba pagauti įkvėpimo bei šėlsmo, todėl yra susikoncentravę ne į mąstymą ir perduodamą turinį (dialektika), bet į išraišką ir formą (retorika). Taigi Platonas yra nusiteikęs ne prieš poeziją apskritai, bet prieš ilgaamžę ritminio įsiminimo tradiciją: „jis reikalauja, kad žmonės, užuot nagrinėję ir keitę šią patirtį, galvotų apie tai, ką jie sako, o ne tiktai pasakytų. Jie turėtų atsiriboti nuo šios patirties, o ne susitapatinti su ja; jie patys turi tapti 'subjektai', kurie stovi nuošaliai nuo 'objektų' ir svarsto, analizuoja, vertina, o ne vien tik 'pamėgdžioja'. Iš to išeina, kad graikų poezijos istorija sykiu yra ankstyvoji Graikijos *paideia*" (Havelock 1994: 47). Glaudus poezijos kaip kalbinės tradicijos sąryšis su ugdymo sistema turėjo įtakos ir filosofijos vystymuisi. Vienas iš svarbiausių filosofijos klausimų – prioriteto nustatymas tarp retorinės iškalbos ir dialektikos meno. Polemizuodamas su Isokratu, Platonas pirmenybę teikė dialektikai, kuri ugdo protą ir pakylėja svarstomas problemas į teorinį lygmenį. Dėl to Platono *paideia* įsitvirtino kaip efektyvi pedagoginė sistema, skirta intelektiniam bei moraliniam Atėnų jaunuomenės auklėjimui (Colli 2000: 77). Filosofiniam ugdymo procesui apibūdinti jis pasiskolina sofistų sėjos ir sodinimo įvaizdžius: „Tas, kuris rūpinasi tikruoju proto ugdymu, nesitenkins skurdžiu ir menkavertišku ankstyvu derliumi, gautu iš retorinio Adonio sodo, bet kantriai lauks, kol subręs tikrasis filosofinio ugdymo derlius" (Jaeger 1986: 195). Iš esmės senos ir naujos, sakytinės ir rašytinės informacijos išsaugojimo technikos yra tarpusavyje glaudžiai susijusios. Anot Havelocko, poezija gali būti užrašyta, bet ji vis tiek išlieka poezija. Rašmenimis ir alfabetizavimu žinojimas yra įmaterializuojamas, taip pat užtikrinamas tikslus minties perrašymas, atgaminimas ir nedviprasmiškas atpažinimas. Kai pradedamas naudoti raštas, kultūrinei tradicijai pasidaro daug saugiau, nes ji gali gyventi atskirą savo pačios gyvenimą, kurį mes vadiname „graikų literatūra" (Havelock 1994: 292). Be abejo, užrašytiems tekstams reikėjo parengti skaitytojus, nes rašto naudojimas priklausė nuo šios medijos vartotojų kiekio konkrečioje kalbinėje grupėje.

Ugdymas ir juslinis patyrimas elektronikos amžiuje

Fokusuojant žvilgsnį į XX a. pasirodo, jog prieš pusšimtį metų McLuhanas yra konstatavęs, kad apie knygas mes vis dar galvojame kaip „apie normą, o apie likusią mediją kaip šalutinę" (McLuhan 1966a:

1). Netgi daugelis mokytojų į naujosios medijos teikiamus pasiūlymus žiūri labiau kaip į pramogą negu į ugdymą. Viduramžiais nebuvo galimybių studentams ir skirtingoms institucijoms turėti tos pačios knygos kopijų, todėl studentai mokėsi atmintinai, mokymas dažniausiai buvo sakytinis. Pasak McLuhano, iki spaudos atsiradimo jaunimas mokėsi klausydamas, žiūrėdamas ir veikdamas. Tiek Antikoje, tiek Viduramžiais rankraštis buvo skaitomas lėtai ir garsiai: „<...> klasė iki spaudos atsiradimo išeikvodavo daug laiko suteikdama galimybę kiekvienam studentui pasirašyti savo paties tekstą, kol mokytojas garsiai [skaitydamas] atlikdavo senųjų egzegetų ir moderniųjų redaktorių darbą“ (McLuhan 1960: 5). Rankraščio skaitymas balsu buvo paremtas audio-taktiliniu suvokimu, o atsiradus spaudai ėmė dominuoti rega. Būtent spausdintinė knyga tapo „vizualine pagalba“ sakytiniam mokymui ir padarė galimą klasę, kurioje visi pasirengę naudoti tuos pačius duomenis ir tekstus, nes spauda leidžia pateikti vienodų tekstų, gramatikų ar žodynų pagal vartotojų poreikį. Tokie spausdintinės knygos parametrai kaip publikavimo greitis, turinio vienodumas ir pakartojamumas, knygos perkeliamumas ir pigumas visiškai pakeitė mokymo(si) modelį. Tada pirmąsyk tapo įmanoma skaityti daugeliui žmonių, bet sykiu ėmė formuotis privatumo ir tylumos įprotis. Spauda yra paskutinė abėcėlinės kultūros fazė, kuri dekolektyvizuoja žmogų, nes turi stipriausią individualizavimo galią: „spauda yra individualizmo technologija“ (McLuhan 1967: 158). Be to, masinis knygos prieinamumas padarė informaciją nebūtiną įsiminti: „su spaudos atsiradimu knyga nustojo buvusi kažkas, ką reikia įsiminti, ir tapo informacijos šaltiniu“ (McLuhan 1966b: 129).

McLuhanas nurodė, kad informacijos kiekis, perteikiamas per spaudą, filmus, televiziją ir radiją, gerokai viršija tą informaciją, kuri yra pateikiama mokyklose tradiciniais tekstais: „Šis iššūkis sugriovė knygos kaip mokymo priemonės monopoliją ir suardė pačios klasės sienas taip netikėtai, kad mes esame sumišę ir sutrikę“ (McLuhan 1966a: 1). Kyla klausimas, kokiu mastu yra pagrįstas McLuhano svarstomas perėjimas nuo spaudos epochos įtvirtinto individualizmo į kolektyvinę masinės informacijos visuomenę? Apsukus dar vieną istorinės raidos ciklą, elektroninės mokymosi struktūros siekia sugrąžinti vartotojus iš spausdinto žodžio sukurtos vienumos ir vizualaus neutralumo[5] į sokratiškąją dialoginės komunikacijos tradiciją. Naujųjų medijų kontekste (sokratiškasis) dialogas suprantamas kaip dinamiškas komunikacijos būdas, kuris eliminuoja išankstinį požiūrio tašką ir siekia išstumti ar bent jau pakeisti knygą kaip „mokymo mašiną“ (McLuhan 1960: 9).

Medijos kaip žmogaus kūno tęsiniai apima ne vien mums įprastas elektronines priemones (mobiliuosius telefonus, kompiuterius), bet įrankius apskritai[6]. Jos pratęsia kūno ribas ir išplečia organų funkcijas: plaktukas pratęsia delną arba kumštį; akiniai, mikroskopas, žiūronai – akį; šakutė ir peilis – dantis; šaldytuvas – skrandį; drabužiai – odą; dviratis – kojas; automobilis – visą kūną.

[5] „Fonetinės abėcėlės įsisavinimo technologija perkelia žmogų iš magiško ausies pasaulio į neutralų vaizdinį pasaulį“ (McLuhan 1967: 18).

[6] Įrankių tema nėra nauja ir išsikristalizavo dar gerokai iki McLuhano (Gelūnas 2007). Skirtinguose kontekstuose apie įrankius rašė Aristotelis, Marxas, Heideggeris ir kiti mąstytojai. Pastarasis įrankiškumą (vok. *Zuhandenes*) suvokia kaip *Dasein* buvimo pasaulyje būdą.

Medijos gali pratęsti ir psichikos ribas, jeigu internetą suvoksime kaip sąmonės tąsą. Naujosios virtualios ugdymo aplinkos inicijuoja naująjį juslinį patyrimą: jos formuoja naujus suvokimo įpročius, vienų juslių pratęsimą kitomis, todėl ugdymas įgyja naują užduotį – lavinti jusles ir stebėti joms daromą medijų poveikį (Friesen 2011). McLuhanas ne kartą pabrėžia, kad medija yra technologinė mūsų pojūčių išraiška, todėl jis domisi ne priežastimis (*causes*), bet padariniais (*effects*): „medijos tyrimai prasideda jų efektų stebėjimu“ (*Letters* 1987: 438). Šia prasme McLuhanas jautėsi esantis intelektinis pionierius – „beveik pirmasis asmuo Vakaruose nuo Platono, kaip jis kartais sakydavo, tyrinėjęs efektus, užuot kalbėjęs apie priežastis“ (Marchand 1989: 267).

Kaip minėta, literatūra McLuhanui yra ta sfera, kurioje įmanoma tyrinėti percepcijos galimybes ir parengti jusles orientuotis aplinkoje, dėl to jis sąmoningai atsigręžia į poetinę, bardiškąją tradiciją, kurią komplikavo elektronikos amžius, mat naujieji mūsų juslių tęsiniai gerokai praplėtė pačios kalbos vaidmenį. Kadangi ugdymosi aplinka pirmiausia yra technologiškai parengta aplinka, *raštingasis žmogus* turi išmokti kontroliuoti strategijas, reikalingas orientuotis naujoje sensorinėje aplinkoje. Rašto medija išsiskiria tuo, kad ji siekia dominuoti kalboje išryškindama savo vizualiuosius aspektus visų kitų pojūčių sąskaita. Todėl rašto medijos vartotojas stokoja visuminio požiūrio, nes „tikrovę“ išgyvena remdamasis vien dominuojančiomis juslėmis. Šia prasme naujosios medijos turi dar daug neišnaudotų galimybių ir kitoms juslėms paveikti, pavyzdžiui, plačiau naudoti sintetinius kvapus generuojančius skaitmeninius įrenginius, kurie atkuria natūralų kvapą.

Ugdymui skirtoje McLuhano ir bendraautorių knygoje *Miestas kaip klasė* pabrėžiama, kad „<...> tokiame amžiuje, kai atsakymai yra atrandami už klasės ribų, klausimai priklauso klasei; panašiai, kai „informacijos proveržis“ vyksta už klasės, tai informacijos struktūrų tyrimai ar „modelių atpažinimas“ gali įvykti klasėje“ (M. McLuhan, et al. 1977: 165). Minėta knyga yra vadovėlis, raginantis skaitytojus aktyviai stebėti ir tyrinėti savo gyvenamąją aplinką, atpažinti šiuolaikinės kultūros modelius bei struktūras, nes prasiplėtus fizinėms klasės riboms miestas tampa juslių lavinimo ir naujosios kultūros suvokimo platforma. McLuhanas buvo gerai susipažinęs ne tik su Vico *corso* ir *ricorso*, bet ir su Lewiso Mumfordo cikline miesto raidos samprata. Vico miestas buvo metafora, žmonijos istorinio vyksmo vieta, o Mumfordas analizuoja miesto vystymosi fazes, apmąstydamas ir kultūrinę anomaliją – save naikinančio miesto pakopą megalopolį. Kadangi urbanizacija yra sekuliarizuotos kultūros reiškinys, tai miesto desakralizavimas drauge yra ir abėcėlinio žmogaus gyvenimo būdo desakralizavimas (McLuhan 1967: 69). Anot McLuhano, elektronikos amžius turėtų mobilizuoti žmoniją, nukreipdamas ją iš spaudos amžiaus nulemto individualumo bei fragmentiškumo kolektyvinio tapatumo linkme – šiai naujai socializacijos formai jis taiko „globalaus kaimo“ sąvoką[7]. Prijungta prie elektroninio lauko ir vieno informacinio tinklo, visa žmonija pradeda gyventi nauju ritmu. Skaitmeninėmis medijomis klasėje

[7] „Teisingai yra pastebėjęs M. McLuhanas, kad šiuolaikinėje technogeninėje civilizacijoje miesto klasikine prasme nebelieka. Mes veikiau gyvename pasauliniame kaime“ (Donskis 1993: 104).

prieinami įvairaus pobūdžio duomenys ir milžiniški informacijos srautai. Mokymosi procesas vis labiau virtualizuojamas, o klasė tampa miesto ar net pasaulio modeliu. Elektroninėmis priemonėmis pagrįstoje ugdymo aplinkoje vizualiųjų, akustinių bei taktilinių efektų gausa daro ugdytiniams vis intensyvesnį juslių stimuliavimo poveikį. Šiuolaikiniam mokiniui aukštos poligrafinės kokybės vadovėlis su spalvotomis iliustracijomis atrodo savaime suprantamas ir jau pasenęs reiškinys, nors dar praeitame šimtmetyje tai buvo pažangi ir nelengvai prieinama mokymosi priemonė.

Tipografinis žmogus yra masės žmogus ir masinės produkcijos vartotojas. Pasinaudojant McLuhano metafora „The message is the massage“, galima sakyti, kad siekdami sklandžios tarpusavio komunikacijos naujųjų medijų vartotojai stengiasi išvengti masinės informacijos amžiaus („mass-age“) įnešamos painiavos („mess-age“). Pats McLuhanas nuolat pabrėžia, kad jaunimui reikalinga gilesnė medijų kultūros, jos poveikio (efektų) bei informacijos perdavimo būdų refleksija. Nors skaitmeninių medijų įsitvirtinimas ugdymo procese yra neišvengiamas reiškinys: „vis dėlto yra pavojaus, kad mokymas naudojant kompiuterius paskatins mokinius būti pasyvius ir suprasti savo vaidmenį gyvenime pirmiausiai kaip žinių siurbėjų, o ne aktyvių mąstytojų“ (Hinman 2004: 96). Dėl to mokiniams svarbu pateikti ne „karštąsias“, bet „vėsiąsias“ medijas, kad tam tikros juslės nebūtų veikiamos „didele apibrėžtimi“, t. y. labai intensyviai, ir paliekama pakankamai erdvės gauti ne visą informaciją iškart, bet patiems vartotojams tapti atsakingiems už jos kaupimą ir kritišką vertinimą. „Karštosiomis“ medijomis McLuhanas laiko radiją, kiną, spaudą, fotografiją, o „vėsiomis“ medijomis – telefoną, televiziją, rankraštį, karikatūrą: „<...> karštos medijos reiškia pasyvų publikos dalyvavimą, o vėsios medijos – aktyvų dalyvavimą bei užbaigimą“ (McLuhan 2003: 40). Kadangi tiek medijos, tiek ugdymas apskritai gali būti puiki terpė skleistis manipuliacijoms, ideologijai ar propagandai, todėl, pasak Duoblienės, „esminis medijų ugdymo tikslas – ideologijos atpažinimas“ (2010: 25). McLuhano biografas Philipas Marchandas pabrėžia jo pareikštą būtinybę reflektuoti medijų poveikį mokyklose ir nurodo, kad ugdymo sistema iš esmės yra bejėgė atsilaikyti prieš galingą medijų invaziją, nes mokyklose ryškėja tendencija savo išsilavinimą įgyti ne tiek iš mokytojų, kiek pasitelkiant medijas. Todėl „<...> vienintelė pedagogų viltis yra įsileisti medijas į klasę ir skatinti mokinius pabandyti ją nors kiek racionaliai analizuoti“ (Marchand 1989: 77).

1964 m. liepos 10 d. laiške Bascomui St Johnui rašoma:

> Iš tikrųjų, aš labai tikiuosi *Kaip suprasti medijas* paversti vadovėliu, skirtu naudoti mokyklose. Matote, medijų pasaulis yra tas, kurį jaunimas gerai išmano. Jis ne tik formuoja jų ankstyvąjį suvokimą, bet taip pat maitina juos labiau už bet kokį maistą, gaunamą klasėje. Todėl ši patyrimo sritis prašyte prašosi paaiškinti. Faktas, kad mūsų pasaulyje išsilavinę suaugusieji turi labai supaprastintą nuovoką apie medijas, nesukliudo šioms medijoms turėti labai komplikuotus padarinius psichikai ir visuomenei. Prieš kelias dienas man atėjo į galvą, kad iki šiol žmonės žvelgė į visas medijas ir technologijas tarsi iki-kopernikiška dvasia. Kopernikas buvo ir yra anti-sveiko proto. Vieninteliai žmonės, patyrę apvalią Žemę, yra astronautai (*Letters* 1987: 306).

Naujųjų medijų ir elektronikos amžiuje taip pat pakinta mokymosi motyvacijos

samprata, nes ugdymas susijęs su didele sparta ir greičiu. Prieš pusšimtį metų McLuhanas tyrinėjo pirmosios televizijos kartos poreikius mokykloje, o dabar tenka atlikti tam tikras pataisas ir analizuoti pirmąją kompiuterio arba hiperteksto vartotojų kartą. Nedidelės apimties tekste „Ugdymas elektronikos amžiuje“ (1970) McLuhanas teigia, kad šiandieniame ugdyme dar esama milžiniško atotrūkio tarp įdėtų mokinių pastangų ir jiems teikiamo atgalinio ryšio: „Dabar sukelti efektą be paties daikto yra būdingas elektronikos amžiaus aspektas, nes kai paspaudi mygtuką, tuo pat metu įvyksta poveikis ir atgalinis ryšys. Nėra laike tarpo tarp impulso ir grįžtamojo ryšio“ (McLuhan 1970: 5).

Akivaizdu, kad naujųjų elektroninių medijų atžvilgiu daug geriau išprusę patys moksleiviai, nes jie naudojasi savo metui įprasta terpe. Tačiau daugelis mokytojų, kurie yra senosios vizualinės kartos atstovai, didžiausia vertybe tebelaikantys spausdintinį žodį, turi nemažai investuoti, kad klasikinį aiškinimo metodą „kreida ir šneka“ (angl. *chalk & talk*) pakeistų naujomis ugdymo aplinkomis ir pagal išgales veiksmingai jas įvaldytų. Mokiniai vis labiau atmeta tokias mokymo formas, kurios skatina atkartoti iš anksto parengtus atsakymus: „Nepakeičiamas motyvacijos veiksnys jaunimui yra toks: „mums duota ši užduotis, nes niekas nežino atsakymo“. Jie imsis to, bet jeigu jiems pasakysi: „eik ir surask teisingą atsakymą; aš jau jį žinau“, jie to nesiims. Šioje vietoje įsitraukimas neįmanomas. Geriausiu atveju viskas, ką jie gali padaryti, tai atitikti tavo mintis, nes negali pasinaudoti savosiomis“ (McLuhan 1970: 7). 1969 metais McLuhanas konstatavo, kad kartų skirtumas yra svarbi problema:

> Visa mūsų švietimo sistema yra reakcinga, orientuota į praeities vertybes ir ankstesnes technologijas, ir, matyt, taip tęsis tol, kol senoji karta perleis [savo] įtaką. Tarpas tarp kartų iš tiesų yra bedugnė, skirianti ne dvi amžiaus grupes, bet dvi labai skirtingas kultūras. Aš galiu suprasti sąmyšį mūsų mokyklose, nes mūsų švietimo sistema yra absoliutus galinio vaizdo veidrodėlis. Tai yra mirštanti ir pasenusi sistema, pagrįsta raštingumo vertybėmis ir suskaidyta, suklasifikuota informacija, visiškai nepritaikyta pirmosios televizijos kartos poreikiams (McLuhan 1969).

McLuhanas prognozavo, kad dėl naujųjų medijų vaizdas išstums raštą, tačiau šiandien galima teigti, kad rašto medija savo pozicijų neužleidžia ir, skirtingai negu televizija, internetas apima milžiniškus informacijos kiekius, konvertuotus tiek į vaizdus, tiek į raštą. Suprantama, kad esant tokiai sparčiai technologijų raidai, mokymosi aplinkų kaitai ir praktinių poreikių įvairovei vis dažniau siekiama numatyti švietimo sistemos dalyvių poreikius. Minėtas McLuhano straipsnis „Ugdymas elektronikos amžiuje“ buvo publikuotas specialiame edukologijos žurnalo „Interchange“ numeryje, kuris skirtas ateities ugdymui aptarti. Kitas jo tekstas „Ugdymo ateitis: 1989-ųjų klasė“ (McLuhan, Leonard 1967), parašytas su bendaautoriumi, svarsto ugdymo proceso pokyčius po 22 metų. Futuristinės švietimo vizijos bei ugdymo prognozės yra vykdomos ir dabar[8], siekiant įvertinti esamą padėtį ir prognozuoti ateities ugdymo situaciją. Etiniu požiūriu, anot McLuhano, pirmosios televizijos kartos vaikas užauga nejaučiantis prasmės, nes yra pakibęs tarp

[8] 2012 m. balandžio mėn. Bad Wildbado mieste (Vokietijoje) įvyko Europos Tarybos Pestalozzi programos finansuotas seminaras „Būti mokytoju 2032 metais: vaidmenų ir kompetencijų kaita“, skirtas įvairių dalykų mokytojams.

dviejų pasaulių ir dviejų vertės sistemų, iš kurių nė viena jo nebrandina – jis visiškai niekam nepriklauso ir egzistuoja nuolatiniuose prieštaringų verčių varžtuose:

> Iššūkis naujai erai yra tiesiog visuminis kūrybiškas augimo procesas – vien tik faktų dėstymas ir kartojimas yra tokie pat nereikšmingi šiam procesui, kaip požeminio vandens ieškotojas atominei elektrinei. Tikėtis, kad „įjungtas“ elektroninio amžiaus vaikas reaguos į senus ugdymo būdus, greičiau jau panašus į lūkestį, kad erelis plauks. Tai yra tiesiog ne jo aplinka ir todėl [jam] nebesuprantama (McLuhan 1969).

Tirdamas pradinės mokyklos vaikų laikyseną skaitymo atžvilgiu bei jų reakcijas į televizijos sukeltus padarinius, šis autorius konstatavo, kad knygai ir spausdintiniam tekstui pirmosios televizijos kartos vaikų akys taiko sensorinę televizijos patirtį. Jie tampa „ciklopais“, nes desperatiškai siekia pasinerti į knygą tokiu būdu, kaip jie įpratę elgtis su televizoriaus ekranu. Technologinė pažanga atskleidžia naujųjų medijų universalumą, daugiafunkciškumą ir kompleksiškumą – pavyzdžiui, išmaniajame mobiliajame telefone susijungia skambinimo, interneto naršyklės, elektroninio pašto, muzikos grotuvo, fotoaparato, vaizdo kameros funkcijos. Šiuolaikiniai kompiuterių kartos mokiniai yra įpratę savo kasdienėje aplinkoje naudotis tokiomis interaktyviomis technologijomis, žiūrėti daugiau negu dviejų dimensijų filmus. Jie visiškai kitaip suvokia pačią erdvę, dirgiklių bei pojūčių visumą , todėl panašios aplinkos tikisi ir savo klasėje.

Išvados

Straipsnyje analizuojami du medijų filosofijos modeliai parodo, kad sakytinės ir rašytinės tradicijos sankirta Antikoje tapo esmine medijų filosofijos problema, nes fonetinio rašto įvykdyta revoliucija tiesiogiai inspiravo ir filosofijos raidos, ir ugdymo sampratos pokyčius (Havelock, Jaeger, Hadot, Colli). Dialogą kaip pagrindinę mokymosi formą išstūmė rašytiniai filosofinių tekstų komentarai, o gyvąjį įsiminimą pakeitė rašto ženklų teikiamas prisiminimas, padaręs įtaką vėlesnių *išorinės atminties* technologijų vystymuisi (Steiner, Gadamer).

Naujosios, arba elektroninės, medijos kvestionuoja klasikinę ugdymo paradigmą, paremtą senąja vizualine tradicija bei spausdintiniu diskursu. Kritikuodamos *gutenberginę* spaudos filosofiją, grindžiamą principu „vienas dalykas vienu metu“, šios medijos orientuojasi į visa apimančio elektroninio lauko taikomą principą „viskas iškart“ (McLuhan). Galima sąlyginai sutikti su McLuhano požiūriu, jog naujosios elektroninės struktūros grąžina besimokantįjį nuo pavienio tylaus skaitymo prie sokratiškojo dialogo ir šitaip inicijuoja mokymo bei mokymosi procesų susiliejimą. Būtent dialogiškumas apeliuoja į komunikacinę siekiamybę pašalinti vieną dominuojantį „požiūrio tašką“, skatina glaudesnį mokinio ir mokytojo bendradarbiavimą, naikina nelygiaverčius jų santykius žinojimo atžvilgiu. Internetas, socialiniai tinklai kaip žmogaus kūno bei psichikos tęsiniai inicijuoja kolektyvinį dialogą ir palengvina prieigą prie masinės informacijos išteklių, bet, kita vertus, skaitmeninė terpė dar labiau komplikuoja galimybę atkurti *iki-tipografinėje* epochoje gyvavusią komunikaciją ar tiesioginį *iki-techninį* žmonių tarpusavio santykį. Ugdymo procese svarbu atrasti pusiausvyrą tarp senųjų ir naujųjų medijų taikymo, nes elektroninė terpė nepanaikina nei rašto,

nei spaudos, tik kokybiškai išplečia šias komunikacijos technologijas.

Naujosios medijos pasižymi didele sparta, motyvuoja greitu atgalinu ryšiu, intensyviai stimuliuoja juslinį mokinių patyrimą, todėl virtuali ugdymosi aplinka skatina ugdymo dalyvius pereiti nuo linijinio mąstymo prie simultaninio suvokimo. Būtų prasminga, kad ugdymo procese šių dienų mokiniai naudotųsi tokiomis interaktyviomis mokymosi priemonėmis, kurios atitinka įprastinę jų aplinką ir sudaro sąlygas patiems aktyviai reflektuoti medijų poveikį, padeda įsitraukti į tyrinėjimus pasitelkiant ne vien regą, bet ir kitas jusles. Taip pat svarbu pateikti ne „karštąsias“, o „vėsiąsias“ medijas, kad dėl informacijos pertekliaus mokinių juslės nebūtų veikiamos pernelyg intensyviai. Taigi naujųjų medijų amžiuje pravartu skatinti ugdymo sistemos dalyvius atsakingai kaupti informaciją, tinkamai ją vertinti ir kurti efektyvius mąstymo modelius.

LITERATŪRA

Colli, G., 2000. *Filosofijos gimimas*. Vilnius: Aidai.

Derrida, J., 2006. *Apie gramatologiją*. Vilnius: Baltos lankos.

Donskis, L., 1993. *Moderniosios kultūros filosofijos metmenys*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Duoblienė, L., 2010. Medijų raštingumo ugdymas: globaliosios tendencijos ir lietuviškojo kelio paieškos. *Santalka*. *Filologija*. *Edukologija* 18(2): 16–28.

Friesen, N., 2011. *Education as a Training of the Senses: McLuhan's Pedagogical Enterprise* [žiūrėta 2012 m. liepos 28 d.]. Prieiga internetu: <http://enculturation.net/education-as-a-training>.

Gadamer, H.-G., 1999. *Istorija. Menas. Kalba.* Vilnius: Baltos lankos.

Gelūnas, A., 2007. Medijos, menas ir juslinis patyrimas. In: V. Michelkevičius, red. *Medijų studijos: filosofija, komunikacija, menas* (*Acta Academiae Artium Vilnensis* 44). Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, p. 11–36.

Hadot, P., 2005. *Antikos filosofija – kas tai?* Vilnius: Aidai.

Havelock, E., 1994. *Preface to Plato*. Cambridge, Mass., London: Belknap Press of Harvard University Press.

Hinman, L. M., 2004. Teaching with a Screen. In: T. Kasachkoff, ed. *Teaching philosophy: theoretical reflections and practical suggestions*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers, p. 83–97.

Jaeger, W., 1986. *Paideia: The Ideals of Greek Culture*. Vol. 3. New York; Oxford: Oxford University Press.

Letters of Marshall McLuhan, 1987. Selected and edited by M. Molinaro, C. McLuhan, W. Toye. Toronto; New York: Oxford University Press.

Marchand, P., 1989. *Marshall McLuhan: the medium and the messenger*. New York: Ticknor & Fields.

McLuhan, M., 1960. New Media and the New Education [mikrofišos kopija]. ERIC duomenų bazė, nr. ED002729.

McLuhan, M., 1966a. Classroom without walls. In: E.Carpenter and M. McLuhan, eds. *Explorations in Communication: an anthology*. Boston: Beacon Press, p. 1–3.

McLuhan, M., 1966b. The effect of the printed book on language in the 16th century. In: E. Carpenter and M. McLuhan, ed. *Explorations in Communication: an anthology*. Boston: Beacon Press, p. 125–135.

McLuhan, M., 1967. *The Gutenberg galaxy: the making of typographic man.* Toronto: University of Toronto Press.

McLuhan, M., 1969. The Playboy Interview: Marshall McLuhan – A Candid Conversation with the High Priest of Popcult and Metaphysician of Media. *Playboy Magazine* (March) [žiūrėta 2012 m. liepos 14 d.]. Prieiga internetu: <http://www.nextnature.net/2009/12/the-playboy-interview-marshall-mcluhan/>.

McLuhan, M., 1970. Education in the Electronic Age. *Interchange* 1(4): 1–12.

McLuhan, M., 2003. *Kaip suprasti medijas: žmogaus tęsiniai*. Vilnius: Baltos lankos.

McLuhan, M., Hutchon, K., McLuhan, E., 1977. *City as classroom*: *understanding language and media*. Agincourt, Ontario: The Book Society of Canada Limited.

McLuhan, M., Leonard, G. B., 1967. The future of education: The class of 1989. *Look* 21: 23–25 [žiūrėta 2012 m. birželio 15 d.]. Prieiga internetu: <http://learningspaces.org/files/mcluhanfs.html>.

McLuhan, M., McLuhan, E., 1988. *Laws of media: the new science*. Toronto: University of Toronto Press.

Platonas, 2005. *Antrasis ir septintasis laiškai*. Vilnius: Aidai.

Platonas, 1996. *Faidras.* Vilnius: ALK Aidai.

Sodeika, T., 1995. Experience and Reflection in Philosophy. In: P. Elo & R. Korhonen, eds. *Inquiries concerning philosophy teaching: Baltic Sea Colloquium Papers 1994*. Helsinki: Helsingin yliopisto, p. 39–48.

Sodeika, T., 2009a. Impact of new media on Lithuanian cultural tradition. In: S. Riškutė, ed. *Research overview / Kaunas University of Technology*. Kaunas: Technologija, p. 87–90.

Sodeika, T., 2009b. Įvadas į medijų filosofiją. In: V. Michelkevičius, ed. *Medijų kultūros balsai: teorijos ir praktikos*. Vilnius: Mene, p. 40–56.

Sodeika, T., 2007. Vytauto Michelkevičiaus pokalbis su Tomu Sodeika apie prieitis ir išeitis medijų filosofijoje. *Balsas: aktualios ir medijų kultūros žurnalas* [žiūrėta 2012 m. birželio 12 d.]. Prieiga internetu: <http://www.balsas.cc/pokal-bis-su-tomu-sodeika-apie-prieitis-ir-iseitis-mediju-filosofijoje/>.

Steiner, G., 1998. *Tikrosios esatys: ar mūsų kalbėjime kas nors glūdi?* Vilnius: Aidai.

Плутарх [Plutarchus]. 1990. *Застольные беседы.* Ленинград: Наука.

NEW MEDIA AS AN ALTERNATIVE TO THE CLASSICAL PARADIGM OF EDUCATION

Darius Klibavičius

S u m m a r y

The article focuses on the new media-based education as an alternative to the classical paradigm of education initiated by print culture. Therefore, the controversy between two media philosophy models is analysed here. One of these models refers to phonetic writing as a paradigmatic innovation which appeared in the Antiquity, while the other one is related to the emergence of electronic media in the Contemporary Age. Although the oral tradition was replaced by writing and handwriting culture by print, similarly the domination of the printed word is being displaced by the new electronic and digital media, each of these communication technologies is treated as a vastly important qualitative extension of the previous one. Thus, the article aims to answer the question of how these transformations have affected the teaching and learning environment, the learning process and students' sensory experience. While the Antique education system was focused on the development of personality and the issues of reasons and causes, the Contemporary Age pays a lot of attention to the structures of electronic information as well as to the reflection of their consequences and effects.

Key words: new media, philosophy of media, education, sensory experience, script, print

Įteikta 2012 12 18